

Zakaj smo avtonomisti?

VSEBINA.

1. Abditus: Zakaj smo avtonomisti 49
2. Dr. Fr. Veber: Materializem 53
3. Dr. Alojz Zalokar: Socialna medicina 55
4. J. Hajšman: Socialistične stranke v Češkoslovaški republiki 59
5. Dr. Fr. Goršič: Izenačevanje zakonov in jugoslov. pravniki 63
- b. Pregled:
 - I. Politika: Začasno narodno predstavništvo (Fr. Erjavec) 65
 - II. Socialna politika: Mezdni sistem na Ruskem (H. P.) 65
 - III. Gospodarstvo: Produktivnost poljedelskih enot (H. Pajer) 66
 - IV. Literatura: Dr. K. Ozvald: Logika (Dr. S. Dolar). — Almanah Udruženja pravnika kraljev. Srba, Hrvata i Slovenaca (France Goršič). — K. Pannier: Die Verfassung (F. E.) — Nove knjige 69
 - V. Revije: Gospodarski vestnik (F. E.). — Misao (-ec.) 70
- Slovenski javnosti 71

NAŠI ZAPISKI

Mesečnik za politiko in gospodarstvo,
kulturno in socialno življenje.

Urejšajo:

Dr. Dragotin Lončar, Fran Erjavec,
Albin Prepeluh.

XIII. letnik

Št. 3.

1921.

IZ UREDNIŠTVA.

V počitnicah izideta dve dvojni številki in sicer 15. junija šesta in sedma ter 15. septembra osma in deveta. Opozarjamo na to gg. sotrudnike, kakor tudi vse naročnike že sedaj.

Uredništvo.

POPRAVKI.

Pri političnem pregledu 2. št. N. Z. so se v članku o Luki Svetcu vrinile sledeče tiskovne napake:

V II. stolpcu 1. vrstica zgoraj čitaj „med slovanskimi“ in ne „slovenskimi“ politiki.

V II. stolpcu 6. vrstica zgoraj čitaj „§ 19.“ in ne „§ 9.“

V II. stolpcu 12. vrstica zgoraj čitaj „dejati“ in ne „dajati“.

V II. stolpcu 3. vrstica spodaj čitaj „s političnega“ in ne „iz političnega“.

PROŠNJA DO VSEH!

Splošna delavska izobraževalna zveza „Svoboda“ ima 25 podružnic v mestih in na kmetih. Nujna prošnja in potreba teh podružnic je, da si ustanove svoje knjižnice in čitalnice, kar pa je v današnjih težkih razmerah, v katerih se nahaja zlasti delavstvo, nemogoče. Obračamo se zato na vse sodruge in prijatelje resničnega kulturnega dela s prošnjo, da nam priskočijo na pomoč. Vsakdo ima doma prečitano knjigo, katero lahko utrpi in žrtvuje v ta namen, splošnosti, zlasti pa pouka željni delavski mladini pa pripomore s tem do knjižnice. Zlasti vam inteligentom in delavcem velja ta prošnja! Prispevajte s knjigami k ustanovitvi delavskih knjižnic in čitalnic, delavno ljudstvo obiskovalcev vam bo hvaležno. Knjige je pošiljati na naslov: Knjižnica Splošne delavske izobraževalne zveze Svoboda, Ljubljana, Šelenburgova ulica 6/II.

Predsedstvo Svobode.

Naši Zapiski izhajajo redno vsak mesec in stanejo letno 60 K, polletno 30 K, posamezne številke so pa po 6 K. Za Ameriko stanejo celoletno 2 dolarja, za Italijo 20 lir, za Nemško Avstrijo 20 dinarjev. Naročajo se pri „Slovenski Socialni Matici“, Ljubljana, poštni predal 91. Naročnino je pošiljati upravništvu po položnicah, ki bodo po potrebi priložene. Rokopise je pošiljati najkasneje do 1. vsakega meseca na uredništvo „Naših Zapiskov“, Ljubljana, poštni predal 91; ali pa na naslov: Fran Erjavec, Ljubljana, Večna pot 1.

Za uredništvo je odgovoren Fran Erjavec. — Last in založba „Slovenske Socialne Matice“ r. z. z o. z. — Tiska tiskarna Pavliček v Kočevju.

ABDITUS:

ZAKAJ ŠMO AVTONOMISTI?

Ustavno vprašanje je del sociologije, ker je sociologija veda o človeški družbi, njenem razvitku in njenem stanju. Toda sociologija kot veda prihaja do različnih zaključkov, to pa zato, ker so rezultati analize in sinteze človeške družbe odvisni od osnovne misli. Prvo vprašanje sociologije je vprašanje o svetovnem nazoru —: kako gledamo na svet. Če naslonimo svoj družboslovni nauk na kakšno etično idejo (n. pr. na krščanstvo, tako zvano moderno etiko itd.), ali pa obratno metafiziko sploh zanikujemo — so končni rezultati našega sociološkega spoznavanja odvisni od našega osnovnega pojmovanja o svetu in človeku. Razumljivo je tedaj, da so mogoča tudi pri ustavnih vprašanjih države temeljna, nepremostljiva nasprotstva. V naši državi se pri sedanjih ustavnih bojih ta nasprotstva že jasno kažejo tudi v dnevnikih političnih prepirih. Imamo opraviti z dvema osnovnima principoma: ali etična ideja ali čisti materializem? Okoli teh dveh poglavitnih osí gre boj. Torej prav enako kakor v sociologiji sploh, ne izvzemši socialne ekonomije.

Na vsa ustavna vprašanja moramo odgovarjati povsem logično s teh osnovnih stališč. Vsako drugačno „politiziranje“ je revna dnevna šušmarija brez cene. Ne morem si misliti dobrega postavodajalca, ki bi ne bil tudi dober sociolog. Kakšne naloge pa ima sociološka „veda“? Ona mora odgovoriti zlasti na dve vprašanji: 1.) Kako je? in 2.) Kako bi naj bilo? Tudi pri ustavnem delu moramo dati predvsem odgovor na te dve vprašanji.

1. Začnimo pri prvem vprašanju: Kako je? Mislim, da so tisti naši politični možje, ki vidijo v državni ustavi le kos lepo popisanega papirja, nedorasli svojim velikim nalogam. Velika večina takó zvanih „politikov“ pri nas je te misli, da se državna ustava lahko napiše danes tako, jutri pa drugače, kakor si pač srcé poželi. To je zmotno. Vsaka državna ustava mora biti izraz dejansko vladajočih in odločujočih družabnih sil v deželi. Vzemimo Jugoslavijo kakršno imamo danes. Tu so tri plemena: Srbi, Hrvati in Slovenci poleg nekaterih narodnostnih manjšin. Ta tri plemena so se politično in gospodarsko in tudi kulturno razvijala dolga stoletja neodvisno drugo od drugega; torej imajo danes še različne gospodarske in kulturne podstavke in možnosti za nadaljnji razvitek svojih sil. V političnem pogledu so se Srbi razvijali samostojno v bojih s Turki, Hrvatje so bili dolga sto-

letja navezani na Madjare, Slovenci pa pod Avstrijo na Nemce. V gospodarskem pogledu so vsa tri plemena živila v posameznih, popolnoma samostojnih edinicah. Zemljepisna lega teh plemen je čudovito različna in malo enotno zaokrožena. Današnja državna meja Jugoslavije sega od makedonskih in albanskih planin preko donavske kotline do Karavank in Julijskih Alp. Radi tega so na tem državnem teritoriju klima, vegetacija, narurna prometna pota, tek vodâ in lega gôr tako različna, da mora vse to močno vplivati tudi na državno in socialno ekonomijo, na njeno upravo, nadalje na šege in običaje ljudi itd. Na tem teritoriju se uveljavljajo različni kulturni vplivi, različna verstva, različne stopnje civilizacije. Dodajmo k tej raznolikosti še socialne sile, ki nastopajo na novem državnem teritoriju: kraljevina s svojo armado, napol feydalno veleposestništvo, buržoazija, veleindustrialstvo in veletrgovstvo, bankirstvo, različna birokracija, veliko kmetištvo in končno množica malih kmetov, delavcev in meščanov. — Vse to je in se ne more zanikati. Vse to skupaj pa je tudi ustava. Sicer imajo vse te dežele ali pokrajine, ki so se po svetovni vojni združile v skupno nacionalno državo, svoje formalno še veljavne ustavne določbe. Na tem teritoriju živí ljudstvo danes še po srbski, črnogorski, avstrijski, madjarski ustavi . . . Radi izvršenih sprememb, ki so nastale kot posledica svetovne vojne, je nova, za vse te različne pokrajine enotna ustava nujna.

Vseh teh realnih činjenic ni mogoče utajiti. Ni jih pa tudi mogoče odpraviti z nobenimi, še tako lepo zapisanimi postavami ali pa s kakšnimi dekreti. To se na priliko ni posrečilo niti boljševikom v Rusiji z njihovimi poznanimi metodami vred.

2. Kako naj bi bilo? — Kaj se v tem pogledu lahko naučimo iz zgodovine? Predvsem to, da se izkaže potrebno spreminjati že obstoječe državne ustave vselej, ko se menjajo resnične družabne sile. To se je zgodilo pri nas. Prvič je nastala čisto nova država iz pokrajin, ki so tvorile doslej del različnih drugih, najmanj štirih držav. Pri tej priliki naj pripomnim, da so tisti, ki mislijo, da se je zgolj stara srbska državica izza leta 1914. kratko malo povečala, v usodni zmoti. Nova država je čisto nova in mora preživljati vse težkoče nove države. Treba je torej velike umevnosti in imeti mnogo historignega smisla. Gospodarski in kulturni pogoji življenja so v novi državi povsem drugačni kot so bili na pr. v stari srbski državi. Tudi njen etični smisel — če se smem tako izraziti — je drug kot je bil oni male pravoslavne državice na Balkanu pred svetovno vojno. Upoštevati je vse one momente, ki sem zgoraj pokazal na nje. Drugič — in na to se rado pozablja — je potek svetovne vojne zbudil toliko, družabno tako zelo močnih novih socialnih sil, da je preuredba predvojnih državnih ustav — zlasti še v srednji Evropi — postala kategorično imperativna. Svetovna vojna z vsemi svojimi posledicami je izzvala novo orientacijo in pregrupacijo družabnih sil v vseh državah, kar posebno očividno dokumentira tudi vsepovsod nastajajoča reakcija.

Ustavna vprašanja torej niso nikakšna pravniška vprašanja — kakor si to očividno zamišljajo pri nas tako zvani „centralisti-nacionalisti“ — tem-

več so predvsem boj med obstoječimi družabnimi močmi. Razporedba in ocenitev odločujočih družabnih moči pa danes nikakor še ni končana; nasprotno se nahajamo še v vrenju, o katerem še ne moremo vedeti, kaj nam prinese dobrega in slabega. Vse je odvisno od tega, v koliko se bodo še speče in danes morda še malopomembne družabne sile — n. pr. malokmetiške in delavske množice — uveljavljale v državi in njenem javnem življenju.

Državna ustava more torej le takrat imeti nek pomen in trajno vrednost, ako je izraz dejansko živečih in delujočih družabnih sil. Naj navedem konkreten primer! Velika družabna sila je stoječa vojska. Tisti, ki ž njo razpolaga, je brezdvomno družabna (torej tudi politična) sila prvega reda. Če je dejansko gospodar vojske recimo monarh, bi bila ustava, ki bi spričo tega prisojala vso suverenost ljudstvu, majhne vrednosti. O prvi priliki, ko bi prišlo do prepira med tako močnim monarhom in navidezno suverenim ljudstvu, bi se izkazalo, da je „ustava“ brezpomemben košček papirja. Ali drug primer: Ustava, ki bi se uveljavila proti volji pretežne večine ljudstva, bo o prvi priliki, ki se ponudi, pomandrana v prah, pa naj bo podpisana in zapečatenjena od kogarkoli.

Pri ustvarjanju državne ustave, zlasti za novo nastalo državo, ki ima vse polno težkoč in mora preko vseh mogočih čeri gospodarskega in kulturnega življenja, moramo upoštevati vse dane realnosti, vse kar je dejansko že tu. Poznati in razumeti moramo dejanski stan — da rabim ob pomanjkanju drugega ta nerodni términ — družabnih sil in njihove porazdelitve, skratka imeti moramo historično znanje, ki ga zahteva sociološka veda. Če je na primer v vsakdanjem življenju razlika med črnogorskim pastirjem in slovenskim industrijskim delavcem, moram vedeti, da te raznolikosti v materialnem in duševnem življenju ne odpravim, ako zapišem na papir, da je ni. Ako pa to razliko spoznam, jo bom tudi priznal in skušal v okvirju svojih smernic najti sredstva, ki naj v strugi naravnega razvoja vodijo do zadovoljstva obeh: do zmanjšanja razlike ali celo do končnega zblízanja nasprotstev.

Važno se mi zdi še eno načelo. Smatram, da človek ni mrtev člen niti v gospodarskem življenju družbe, temveč da tudi človeka poganja misel vedno dalje. Strogi materialist to odločno zanikuje. Vendar ne bo mogel utajiti, da ljudje premišljajo o tem, kako naj bi bilo v državi, v družbi, o vsem kar zanima človeka. Res, tudi v tej točki prehajamo v metafiziko. Nasprotno priznavam tudi, da človek — zlasti posameznik — ne more kratko malo preko tega, kar je, preko tisoč vezi, ovir, predsodkov in spon, ki se mu stavijo na poti napredovanja. Če bi človek mogel preko vsega realnega, bi jutri lahko ustvaril raj na zemlji v sporazumljenju s soljudmi. Toda realistično spoznanje nas veže na sedanost, nas uči računati, diplomatizirati i. t. d. Vse to pa človeka ne ovira, da si postavi smernice iz načela po svoji volji. Dokaz temu je raznoliko socialno gibanje, zlasti po svetovni vojni, ki je zbudilo k udejstvovanju poprej še speče množice delovnega ljudstva. Novo socialno gibanje lahko pokliče v realno življenje nove družabne sile. — Državna ustava mora ž njimi računati in mora — naj je še tako reakcionarna — predvidevati dogodke in biti pripravljena na

velike družabne spremembe. Sociologu današnjih dni je jasno, da stojimo na pragu nove dobe, ki dogradi most v novo socialno preuredbo družbe. Po kakšnih načelih se uredimo in pripravimo za to delo? Silno važno je to vprašanje. Ali pojdemo brezumno z velikanskim materialističnim valom, ki ga opažamo v teh dneh, ali pa bomo skušali tudi doumeti njegov cilj, konec in smisel? Ali pomenja boljše življenje vrhunec tega gibanja, ki ga je spočel liberalizem? Ali bomo skušali že sedaj se pripraviti na reakcijo in se tudi v državnem življenju poglobiti v človekovo notranjost? Kako si sploh zamišljamo končno rešitev socialnega vprašanja, ki se, ko se mu konkretno približamo, razbline v stotero vprašanj?

Pri tem se v moderni in zlasti novo zgrajeni državi, ko stoji pred nami problem vladanja, nehote spomnimo na veliko načelo, ki so ga izrekle združene države Amerike: „Pravična oblast vlade je zavisna od privolitve vladanih!“ Ali se naše ljudstvo spominja tega načela? Njegovi zastopniki? Njegovi vladarji? Najmanj, kar je v zavesti ljudstva je čut, da sme država zahtevati žrtve od državljanov samo dotlej, dokler le ti smatrajo državo res za svojo. V modernih in pravno urejenih državah se bojuje ljudstvo za dve reči: za politično svobodo in za socialno pravico. Boj za te dve pojmovanji v bistvu ni prepir za monarhijo ali republiko, temveč za pravično izvedbo rekla: „Vladati in biti obenem vladan!“ Tu vse nasilje z državnimi materialnimi pripomočki ne more ničesar spremeniti. Strašila: „Država je v nevarnosti!“ ali „Razdirajoči elementi!“ in podobno so brezuspešni in tudi kvarni. Če je npravna zavest ljudstva v resnici pravna podlaga države, če se ljudstvo v resnici vlada po svoji volji in v svoje dobro, potem je država trdna, ker se opira na notranjo potrebo državljanov. Državljanji namreč niso podaniki. Če so naša tri plemena prešinjena zavesti, da spadajo skupaj, da so si kljub vsemu sorodna, enakovredna in enakopravna, potem bo tudi njihova država to, kar mora po svoji smotrnosti biti: enotno organizirano ljudstvo! Prav radi tega je velika notranja svoboda nujna. Človek — državljani ne sme biti oviran v svojem razmahovanju, ako ga je zmožen.

Če premislimo in preudarimo angleške državne uredbe, opazimo najprej državljansko svobodo, iz katere poteka smisel za prirodni razvoj človeške družbe. Tam ni nobene vseмогоčne državne oblasti, ki bi posegla v usodo katerekoli, tudi najoddaljenejše občine. Vsaka, tudi najmanjša „grofija“ se upravlja in živi popolnoma samostojno. Spoznanje, kakšne neprecenljive blagoslove donaša samouprava ljudstva, je bilo početek vsega nadaljnjega napredka tega ljudstva do današnjih dni. Preveliko in prestrogo jerojstvo državne oblasti nad ljudstvom je nevarno zlasti zaradi tega, ker se bolezen naroda opazi šele v kakšnem izmed poznejših rodov, ko je zdravljenje že prekasno. Bolezen izbruhne nenadoma in se mahoma razgali v vsej svoji grozni veličini. To smo videli v naših dneh na nemškem narodu, ko se je razgalila pred vsem svetom njegova velika bolezen, ki se je spočela že v šestdesetih letih preteklega stoletja. Takrat so se dovrševali njegovi ustavni boji. Da so tedaj zmagale v tem narodu leta 1848. započete in vzbujene revolucionarne sile, bi najbrže — tako upravičeno

sklepam — ne bilo svetovne vojne po njegovi krivdi in njegovega poraza. Takrat je nemško ljudstvo zamudilo priliko, da bi si bilo ohranilo zadostni upliv na vodstvo državnih poslov po novih, demokratičnih uredbah v državi. Politična svoboda ni morda zgolj kakšen nakit za državno zgradbo, kakor si to domišljajo razni „politiki“, temveč mora prešinjati notranjo zavest državljanov. Tudi socialna pravica ni fraza, temveč močna realna činjenica v državni družini. Politična svoboda in socialna pravica se moreta izražati le v obširnem, globokoumnem, vse ude objemajočem sistemu, ki v svojih strogih konsekvencah ne prenese nobenega kompromisarjenja. Ne more biti resničnega parlamenta brez svobodnih občin in narobe, a tudi teh dveh ne brez samoupravnih vmesnih članov — dežel ali pokrajin, ki so plod stoletnega historičnega razvoja. Njih nositelji morejo biti le svobodni in neodvisni državljani — ne podložniki.

Zgodovina leži pred nami kot zaključena preteklost. Preteklost ni mrtva in za mislečega človeka ni prešla popolnoma in za vedno. Ona je vedno postavka v sočasnem življenju, bodisi aktivna bodisi pasivna. Ona nam je dala to, kar je. Iz spoznanja le-tega pa se zoblikuje naše hotenje, kako naj bo.

Brez človekove notranje svobode ni in ne more biti svobodne države. To hočemo! Zato smo avtonomisti.

UNIV. DOC. DR. FRANCE VEBER:

MATERIALIZEM.

I.

BISTVO MATERIALIZMA.

Kakih immaterialnih substanc ni, ker ni „duševnih“ pojavov brez telesnih substratov, ker duševnost sploh ni nič samostojnega, samosvojega, temveč v svojem zadnjem bistvu ali zopet le neki fizikalni proces ali pa kvečjemu neka „funkcija“ takih procesov, ozir. produkt organizirane snovi. Zunanja fizikalna snov kot edina prava realnost producira le na gotovi stopnji svojega razvoja na suveren način iz sebe „tako zvano duševnost“ (zavest, doživljanje), toda le kot nekaj čisto postranskega in dodatnega, kot le neki „epiphaenomenon“. Vsa „duševnost“ je torej le razvojni produkt fizikalnega sveta, sploh nobena načelna realnost, temveč le sekundarna, fenomenalna prikazen, nobeno samosvoje bistvo, temveč kvečjemu le „subjektivni“ odsev zunanjega sveta kot edine objektivne, „na sebi“ bivajoče realnosti.

Iz tega sledi, da tudi ni nobene posebne duševne kavzalnosti, sploh nobenih lastnih duševnih zakonitosti, temveč da leže za vsemi „tako zvanimi duševnimi zakoni“ nazadnje tudi le materialno-fizikalne zakonitosti. Torej ne sme in ne more tudi nobena znanstvena razlaga katerihkoli duševnih pojavov in procesov ničesar drugega poskušati, nego da izvaja te pojave in procese iz golega mehanizma in kemizma dotičnih organizmov, s katerim

vred ti „duševni“ pojavi in procesi, kakor smo slišali, nastajajo, se razvijajo in propadajo. „Psihologija“, t. j. veda, ki bi mogla na znanstven način raziskovati duševnost kot neko samostojno, od vsega zunanjega sveta bistveno razlikujočo se realnost in slediti zakonom te realnosti, spada le k inventarju zastarele in le z besedami igrajoče se „metafizike“. V znanstvenem pogledu pa more tudi psihologija stvarno in metodično nastopati nazadnje le kot — fiziologija, kvečjemu še kot ona, le na naravoslovno-fizioloških temeljih sloneča „psihofizika“, ki so jo bili zasnovali tudi le fiziologi-fiziki kakor Joh. Müller, E. H. Weber, Brewster, H. Helmholtz in G. Th. Fechner in ki noče ničesar drugega, nego da raziskuje na eksakten, t. j. naravoslovno-matematičen način, katerim in kolikerim procesom v možganih, čutilih in živcih odgovarjajo ti in oni duševni procesi, puščajoč pri tem popolnoma na stran vsako brezplodno metafizično besedičenje o zadnjem bistvu teh „duševnih“ procesov samih. Kdor je sledil dosedanjim izvajanjem, že v metodičnem pogledu ne more dvomiti, da so tudi vsi ti tzv. duševni procesi nazadnje le fiziološko-fizikalnega značaja, osobito če še ravno v nasprotju z vsemi starimi in še nezrelimi „materialisti“ pomisli, da naloga znanosti sicer ni ta, da poda takoj točen odgovor na vsako „pametno“ vprašanje, pač pa ta, da uporablja vse one metode, ki so se bile izkazale dosedaj uspešne pri eksaktnem raziskovanju vsega vesoljstva, tudi pri tako majhnem odseku tega vesoljstva kakor je naša duševnost.

In ta duševnost je v resnici le neznaten odsek vsega kozmičnega dogajanja, le neznatno majhen del zunanjega sveta in k temu le produkt tega sveta, ki z organizmi vred nastaja in izginja; a ostali in neprimeroma večji del zunanjega sveta, t. j. vsa anorganska narava je sploh brez vsake duševnosti, brez vsake zavesti, totalno „apsihičnega“ značaja, le slepi mehanizem najrazličnejših energij. Če pa je ravno ta anorganska narava, kakor smo videli, absolutni vladar nad vsem organskim in višjim duševnim življenjem, ki to življenje kakor neko igračo po tako dolgih časovnih presledkih popolnoma suvereno iz sebe proizvaja in zopet v sebe potaplja, kdo more tedaj še dvomiti, komu pripada edina in načelna realnost: duhovom, ki jih nihče ne vidi, ali materiji, ki jo vsakdo tipa in od katere je vsakdo odvisen? Kdo more v tem primeru še dvomiti, da je tudi vsa duševnost kvečjemu le neka razvojna funkcija slepih fizikalnih procesov?

Kakor izvira genetično vsa duševnost kot nekaj docela postranskega le iz materialno-fizikalnih procesov, tako izvira vzporedno s tem tudi v okvirju te duševnosti same vsak „tako zvani višji duševni pojav“ nazadnje le iz občutkov, torej iz onih najprimitivnejših doživljanj, ki so neposredno navezana na organsko-fizikalne procese in z le-timi vred prostornega („lokaliziranega“) značaja. S temi že na sebi „telesnimi“ občutki se pričinja vsa naša duševnost, le preko teh občutkov dohajamo in moremo dohajati do vseh ostalih doživljanj kakor misel, dvom, veselje, žalost, volja i. t. d., le s temi najprimitivnejšimi občutki, nahajajočimi se še na pragu očitvidne telesnosti, tudi vsa ostala duševnost stoji in pade. Iz te totalne odvisnosti

vseh „višjih“ duševnih pojavov od primitivnih telesnih občutkov sledi samo ob sebi, da ti višji pojavi niso ničesar samostojnega in samoniklega, temveč v najboljšem primeru le svojevrstni — kompleksni telesni občutki, t. j. le onih „notranjih“ refleksov, ki jih doživljamo pri jedi in pijači, spričo mraza in toplote, spričo luči in teme, pri premikanju svojih udov in napenjanju svojih mišic, pri spolnem aktu i. t. d. „Der Mensch ist, was er ißt“ (Feuerbach). Razume se, da torej tudi ne more biti nobenega govora o kaki „duši“ kot neki ne samo napram telesu, temveč tudi napram doživljajem samostojni „duševni substanci“; duša je istovetna s telesom samim ali pa — in to v najboljšem primeru — le s celokupnostjo vseh telesnih občutkov (drugih pa sploh ni!) sploh. In če smo zgoraj morali reči, da je psihologija mogoča le kot fiziologija, ki ima nalogo, da izvaja duševnost po kavzalni poti iz organsko-fizikalnih procesov, ali pa kvečjemu še kot naravoslovno-matematična psihofizika, ki ima nalogo, da raziskuje le funkcionalno razmerje med temi in onimi organsko-fizikalnimi procesi in temi in onimi „duševnimi“ pojavi, nam je treba zdaj, da postane naše pojmovanje psihologije kot „samostojne“ vede tudi za vsakega nasprotnika pravično in popolno, dodati le še tole: tudi psihologija je možna kot samostojna veda, t. j. kot veda, ki raziskuje le bistvo duševnosti same; toda le v tem smislu, da pojmuje duševnost v najboljšem primeru le kot svojevrsten kompleks telesnih občutkov, t. j. da skuša izvajati vse „višje“ duševne pojave le iz takih občutkov in slediti zakonom, po katerih ti duševni pojavi iz občutkov nastajajo, ozir. zopet v občutke razpadajo. Ime samostojne vede zasluži torej le psihologija starega in modernega senzualizma.

Ker so omenjeni občutki že sami telesno-prostornega značaja, je potemtakem spet mogoč le sklep: v resnici biva le zunanja, slepa, fizikalna narava s svojimi večnimi zakoni, vse drugo je — prazna beseda.

(Dalje prihodnjič.)

DR. ALOJZ ZALOKAR:

SOCIALNA MEDICINA.

(Dalje.)

Prilичno enako se izražajo tudi drugi socialni medicinci, med njimi Fischer, Ewald, Hirsch i. dr. Zdi se mi samo nebistvena razlika, da nekateri (Fischer, Grothjan) istovetijo socialno medicino s socialno higieno, da torej različni avtorji označujejo eno in isto stvar z različnim imenom. Sicer je pa v resnici nemogoče — in to priznavajo socialni medicinci sami — določiti mejo med tema dvema strokoma. Za sedaj, dokler se morda v bodočnosti ne osamosvojita obe stroki vsaka zase, ni nepravilno, ako rabimo oba naziva za eno in isto stroko s pridržkom, da ima socialna medicina večji obseg slično kakor medicina napram higieni. O vsem tem so mnenja še razdvojena in še-le bodoči razvoj utegne prinesiti strogo ločitev.

V splošnem, ne oziraje se na posamezne več ali manj si nasprotujoče definicije, lahko rečemo, da socialna medicina stremi za tem, spoznavati v socialnem življenju različnih stanov in razredov one dobre ali slabe vplive, kateri so odločilni za zdravstveno stanje dotičnih socialnih skupin. Njen pogled torej ni obrnjen v poedinca, socialna medicina se marveč ozira na širše, od socialnih, poklicnih ali premoženjskih razmer formirane in ostro določene skupine in še naprej na medsebojno razmerje posameznih skupin, v kolikor se to razmerje v dobrem ali slabem smislu izraža v zdravstvenem stanju naroda.

Predmet njenih študij ni več posameznik, temveč družba. Zato tudi socialna medicina, v kolikor se hoče udeleževati na praktičnem polju, ne išče praktičnih rezultatov v tem, da zdravi poedinca, temveč v tem, da skuša izboljšati zdravstveno stanje širših socialnih skupin. Take vrste medicina ni več individualna, temveč je socialna. V tem tiči bistvo socialne medicine ali socialne higijene.

Individualna medicina je doživela v vprašanju tuberkuloze sramoten fiasko. Odkar je Robert Koch našel pod mikroskopom bacile tuberkuloze, se to vprašanje ne pomakne naprej. Kljub serologiji, znanosti o imunosti, in kljub terapiji z različnimi tuberkulini je tuberkuloza še vedno nepojasnen problem, kateremu z metodami klinične medicine ni mogoče priti do živega. Verjetno je, da v doglednem času sploh ne pridemo do klinične rešitve tega problema. Zato pa s tem večjim zanimanjem in s tem večjim upanjem sledimo socialni medicini, ki je proglasila tuberkulozo za socialno bolezen, si jo skuša razložiti s socialnimi faktorji in stremi za tem, da ji izpodkoplje tla s socialnimi uredbami.

Zgled tuberkuloze nam kaže razliko med delom individualne medicine in delom socialne medicine. Na posamezniku, bolnem na tuberkulozi, se problem tuberkuloze ni mogel pojasniti, morda bo uspešnejša pot, ki jo je ubrala socialna medicina, morda najdemo ključ do tega problema v socialnih razmerah.

Napačno bi bilo, ako bi iz tega zgleda sklepali, da pomeni socialna medicina negacijo kliničnih metod. Ne negacije, temveč dopolnitev kliničnih metod naj nudi socialna medicina!

II.

Socialna medicina se je rodila prav za prav iz odpora proti sedanjim kliničnim metodam. Bakteriologija je bila v zadnjih tridesetih letih popolnoma okupirala vso medicino, pozvala je skoro vse znanstvene delavce k mikroskopu, k epruvetam, k termostatom. Med štirimi stenami laboratorijev je bilo koncentrirano vse znanstveno medicinsko delo. Ko pa se je polagoma jelo svitati, da bakteriologija s svojima hčerama serologijo in seroterapijo ne more pojasniti vseh problemov medicine, se je izkazala potreba stopiti ven iz laboratorija in klinične dvorane ter pregledati globine socialnega življenja in tam iskati odgovorov na medicinska vprašanja. Razvoj drugih znanosti, predvsem sociologije, je dosegel tako stopnjo, da je začel vplivati

tudi na medicine in je mnogo pripomogel k temu, da se je začela medicina baviti s socialnimi vprašanji.

Sicer tudi poprej medicina ni omalovaževala važnosti socialnih faktorjev za postanek, razvoj in potek bolezni, toda spominjala se jih je le mimogrede, le površno, brez poglobitve in sistema. Klinika in laboratorij sta bila prvo in zadnje, klinični slučajji edini so bili vredni njenega truda. Čim bolj pa se je poglobljalo znanje o družbi, tem bolj so se jeli upoštevati socialni vplivi tudi v medicinskih vprašanjih. Zlasti oficielna medicina, ki jo zastopajo medicinske fakultete in znanstvene korporacije, se je do naj-novejšega časa bore malo brigala za socialne pogoje sanitarnih razmer in tudi sedaj si socialna medicina še ni mogla priboriti upoštevanja, katero ji gre.

S tem, da je socialna medicina zapustila laboratorij in kliniko in začela proučevati socialno življenje in njegov vpliv na medicino, je postala — kakor pravi Teleky — mejno polje med medicino in socialnimi znanostmi. S tem pa si je morala iskati tudi novih metod.

Glavna opora njenega dela je statistika. V kompliciranih sistemih državnih statistik, dalje v statistikah različnih organizacij in korporacij, v zapisnikih bolniških blagajn in velikih bolnic leži ogromen material, s katerim se socialna medicina okorišča. Razen tega deluje na to, da se statistike, uradne in privatne, izpopolnijo in prikrojijo tako, kakor odgovarja špecialnim medicinskim interesom.

Tudi klinična medicina je že od nekdaj uporabljala statistično metodo, toda na način, ki ne odgovarja sedanjim časom in v katerem tiči nebroj možnosti za pomote in napačne dedukcije. Klinične statistike se delajo na podlagi materiala posamezne klinike, toda ta material je naravno jako maloštevilen in razen tega pripada navadno le gotovim socialnim slojem. Samo iz teh dveh vzrokov morejo imeti take klinične statistike le omejen pomen in kako generaliziranje ni dopustno. Klinične statistike se bavijo navadno le s stvarmi, ki zanimajo kliničnega medicinca, ne oziraje se na materialno stanje, na socialno stališče in na druge socialne činjenice. Iz vseh teh vzrokov morejo služiti le gotovim omejenim raziskavanjem; za študij socialnega miljeja in njegovega vpliva na zdravstveno stanje socialnih skupin so nezadostne. Nastala je potreba po obsežnejših statistikah.

Prinzingova¹ knjiga je velevažen poskus na tem polju, ki je oplodil in poglobil delo socialnih medicincev. Od Prinzinga dalje ima statistična metoda vedno važnejše mesto v socialni medicini; toda poudariti je treba, da so uradne državne statistike doslej še nezadostne, ker ne obsegajo vseh faktorjev, ki bi bili socialnemu medicincu potrebni. Z razširjenjem in poglobljenjem statistike bo pridobila tudi socialna medicina.

Za razumevanje socialnih pojavov je potreben študij nacionalne ekonomije. Socialni medicinec se mora baviti tudi s tem, ker v mezdnih razmerah, v trgovinskih odnošajih in v industrijski produkciji tičijo mnogo-

¹ Prinzing, Handbuch der medizinischen Statistik, 1906.

krat vzroki, ki odločilno vplivajo na zdravstveno stanje gotovih socialnih skupin. Zaradi tega ni nič čudnega, ako najdemo v socialno-medicinskih spisih citate iz Marxa, če najdemo tam trgovske bilance, državne proračune, tabele plač in mezd i. t. d.

Najizrazitejše se javljajo ekonomski momenti pri umrljivosti dojenčkov. Po Prausnitzu je usoda dojenčkov, njihov prospeh ali propad, naravnost odvisna od ekonomskega stališča starišev. Čim večji so dohodki, tem manj je nevarnosti za dojenčka, čim manjši pa so dohodki, tem večja nevarnost grozi dojenčkom in tem večja je njihova umrljivost.

Od ekonomskih prilik je v veliki meri odvisno stanovanje, od stanovanja pa zdravstveno stanje stanovalcev. Cele socialne skupine stanujejo v stanovanjih, ki ne odgovarjajo niti v najmanjši meri zahtevam stanovanjske higijene. Vzemimo za primer rudniške delavce, ki delajo v naših premogokopih. Njihova prebivališča so izvir vseh mogočih bolezni, ne samo telesnih, temveč tudi duševnih. Ko bi tem delavcem zboljšali njihovo ekonomsko stanje, bi bilo pričakovati, da se v smislu naše gornje trditve zboljša tudi njihova stanovanjska higijena in s tem odvzame tla mnogim socialnim boleznim. Toda kmalu bi se izkazalo, da je to pričakovanje neosnovano. V doglednem času se kljub temu, da bi bilo delavstvo gmotno dobro situirano, stanovanjska higijena ne bi znatno povzdignila. Zakaj? V svojem računu smo prezrli nekaj faktorjev, ki pa jih moramo ravno tako upoštevati kakor ekonomske. Predvsem ne smemo pozabiti, kako velikega pomena za stanovanjsko higieno sta vzgoja in tradicija tega socialnega sloja. Delavski stan je bil tako v svojih rodbinah, kakor tudi v javnih šolah v pogledu higienske vzgoje zanemarjen in, lahko rečemo, zapostavljen. Treba bi bilo dela ene, dveh, treh generacij, predno bi se moglo doseči to, kar je vzgoja vseh prejšnjih generacij zanemarila. Razen tega bi se morala vzgoja delavskega stanu razširiti tudi na ekonomska vprašanja v tem smislu, da bi se delavec priučil kooperaciji, združnemu delu. Kajti niti ob najvišjih mezdah ne bo nikoli mogoče doseči, da bi si vsak posamezni delavec mogel zidati lasten dom.

Ako bi torej hoteli po tej poti zboljšati stanovanjsko higieno delavskega stanu, bi morali dolgo, dolgo hoditi! In vendar je stanovanjsko vprašanje tako pereče! Saj vemo, da se zlo socialnih bolezni širi v vedno večjih krogih iz slabih, nezdravih delavskih stanovanj. Iskati moramo novih potov, da čimpreje ustavimo širjenje socialnih bolezni. Tu najdemo popolnoma v duhu modernega socialnega gibanja drug ekonomski faktor, ki bi lahko hitreje rešil stanovanjsko vprašanje: to je podjetje samo. Podjetje, ki je ekonomsko dobro fundirano in uspeva, je pač gmotno, tehnično in vzgojno sposobnejše, da na ta ali oni način hitro preskrbi delavstvu zdrava stanovanja.

S to zahtevo pa prehaja socialna medicina že na polje socialne politike.

Študij socialne medicine mora zdravnika brezpogojno dovesti do praktičnega rezultata, da je edino socialna politika sposobna izlečiti socialne bolezni. Ta rezultat se nam ne vsiljuje tako dosledno in energično samo pri stanovanjski higieni, ki sem jo izbral samo za zgled, do tega rezultata

moramo priti tudi pri vseh drugih socialnih boleznih. Tuberkuloza, alkoholizem, spolne bolezni, bolehanje in umiranje dojenčkov, porodni riziko nosečih žen: vsa ta socialno-patološka zla morejo najti leka samo v pametni socialni politiki.

Socialni medicinec prihaja torej do tega dalekosežnega praktičnega rezultata in, ako hoče ta praktični rezultat uveljaviti, ne sme in ne more s strahom obstati pred socialno politiko. Znamenita beseda Virchowa: „Die Ärzte sind die natürlichen Anwälte der Armen, und die soziale Frage fällt zum größten Teil in ihre Jurisdiktion“, je našla v modernih socialnih medicincih interprete, ki so vrgli raz sebe mäsko humanitarnosti in iščejo v koreniti spremembi socialnih razmer pravega leka. Štampar¹ pravi naravnost: „Ispravna zdravstvena politika ne će se moči tako dolgo da vodi, dok su ekonomske razlike silno velike. Sva će naša nastojanja doživjeti neuspjeh, dok svi ljudi ne budu uživali iste blagodati higijenske kulture. U ekonomskom izjednačenju društva leži i uspjeh socijalne higijene.“

Na kratko bi se dalo reči: Praktični rezultati socialne medicine vodijo v socializem. Tehnično, ali v medicinskem jeziku povedano, terapijsko sredstvo v dosegu praktičnih ciljev, ki jih zasleduje socialna medicina, je socialna zdravstvena politika.

V dejstvu, da je socialna medicina mejno polje med medicino in socialnimi znanostmi, dalje v metodiki socialne medicine, ki dela s statističnimi, nacionalno-ekonomskimi in sociološkimi metodami, leži velika nevarnost, da izgubi socialna medicina na eno ali drugo stran potrebni ozki kontakt in da zaide bodisi v medicinsko ali sociološko polovičarstvo. Resni znanstveniki se te nevarnosti zavedajo in poudarjajo težavnost socialno-medicinskih študij, za katere je treba poleg temeljite klinične izobrazbe tudi dobrega poznavanja socialnih ved. Zlasti pa opozarjajo na nevarnosti, ki izvirajo iz napačno ali površno rabljene statistične metode.

(Konec prihodnjič.)

J. HAJŠMAN:

Praga.

SOCIALISTIČNE STRANKE V ČEŠKO-SLOVAŠKI REPUBLIKI.

Splošno je znano, da je bila socialno-demokratska stranka pred vojno izmed najmočnejših strank; znano je, da je kot opozicija proti internacjonalizmu, pod katerim se je na mednarodnem foru skrival germanizem, izviral „češki“ ali „narodni“ socializem, težnja po novem, negotovem, neznanem socializmu, izključujočem marksizem; tudi je znano, da se je radi te narodne opozicije proti nenarodnosti marksizma češka socialno-demokratska (marksi-

¹ Dr. Andrija Štampar, O zdravstvenoj politici. Zagreb 1919.

stična) stranka emancipirala od Dunaja; del avstrijske (nemške) soc. dem. stranke, centralisti, je ostal zvest Dunaju — ker bi sicer češka socialna demokracija ne mogla računati na popularnost med maso delavstva. In radi te, sicer neznatne, vendar faktične popustljivosti soc. dem. stranke na desno je bila nar. soc. stranka zopet potlačena na levo, tako da za vojne razlika ni bila več socializem, internacionalnost, ampak samo marksizem in razredna borba.

Oportunisti so proti volji delavstva, katero je bilo brez razlike in enodušno, odločno in trdno proti monarhiji in dinastiji, kompromitirali stranko, in delavstvo je postajalo ali indiferentno, ali pa je nastopalo proti soc. dem. stranki in je prestopalo k narodnim socialistom. Narodno socialne mase so tvorile jedro naše revolucije za mejo, legije Masaryka in Beneša. Radi oportunitizma je tedaj izgubljal tla marksizem, ni pa trpel socializem, ker v nar. soc. stranki ni bilo več nacionalnega šovinizma ter voditelja revolucije, Masaryk in Beneš, nista bila daleč od socializma in sta uvaževala nujnost dalekosežne socialne reforme in razvoja socialistične misli. Socialistična fronta koncem vojne ni bila zrahljana, temveč ojačena, in bi bila izšla nar. soc. stranka z Masarykovo (realistično) stranko, katera je z nar. socialisti koooperirala, kot vodilna stranka, ako nekateri njenih voditeljev ne bi bili pomagali na noge že nemogočemu Šmeralu.

V novo državo po 28. oktobru 1918 so stopali socialisti kot najmočnejši politični faktor nove države.

Socialno-demokratska stranka se je pozneje s pomočjo nekaterih činiteljev nar. soc. stranke izognila krizi, v katero sta jo zavedla oportunitizem in avstrijakantstvo dr. Šmerala. Velika večina delavstva te stranke je bila navdušena in odločno za novo državo, za demokracijo; moskovske ideje niso bile znane, taktika pa popolnoma odklonjena. Med ljudstvom sploh ni bilo simpatij za podjetje boljševikov, ki so časih postopali roko v roki z Nemci in avstro-madžarskimi grofi proti nam in proti našim armadam v Rusiji.

Kmalu po prevratu je soc. dem. stranka v imenu edinstva rehabilitirala dr. Šmerala in njegove tovariše ter se zedinila s sicer neznatno, toda radikalno stranko „centralistov“, ki so izgubili eksistenčni temelj, odkar češki narod ni bil več odvisen od Dunaja. Soc. dem. stranka je bila torej rešena. V njej je že za vojne neznatna skupina „feldveblov“ brez vojakov kazala mnogo simpatij za ruske boljševike; iz te skupine so se rekrutirali v Rusiji razni komunistični voditelji, ki so stali odločno proti združenju vsega naroda. Vsi centralisti so bili pristaši znanih načrtov dr. Rennerja za Avstrijo in radi tega proti narodni državi, ki so jo smatrali za sad nacionalizma in buržoazije.

Centralisti so kmalu osvojili znatne pozicije v soc. dem. stranki in so tvorili tako zvano „levo krilo“, ki je bilo v agitacijskem in žurnalističnem oziru v smislu demagogije mnogo spretnejše od vse soc. dem. stranke. Radi tega so imeli v svojih rokah kmalu vse pozicije stranke, zlasti kar se tiče organizacije in žurnalistike, ter so od tod mogli neposredno vplivati na mase.

Deloma zato, ker so dosedanji voditelji soc. demokracije postali ministri, poslanci, visoki uradniki, in se ločili od mas, deloma zato, ker so centralisti, levo krilo, izkoriščali trajno kritično situacijo, v katero se je pogrezala država radi vojne, nezadovoljnosti ljudstva, ki je izviralo iz opozicionalnih svojstev češkega človeka, vzgojevanega v mnogih generacijah v protidržavnem duhu, zaradi tega so centralisti zavedli vso stranko, dočim so bili oficialni voditelji na vodilnih mestih države, v odkrito in odločno borbo proti državi in sicer pod krinko borbe proti nacionalizmu in buržoaziji. Levica je zagospodovala nad ulico in je rastla po agitaciji novih in novih agentov, poslanih od boljševikov iz Rusije, ki niso prinašali le neizprosnega sovraštva in mržnje proti novi državi, ampak tudi gotove načrte za pomoč sovjetski Rusiji. Pod zaščito najmočnejše, oficialne stranke se je vodila brezobzirna agitacija proti državi in se je včasih odkrito delalo za Madjare, Nemce i. t. d., tako da je bila država za madjarskega navala (Bela Kun) ogrožena celó v svoji existenci. Radi tega je postala republika po izreku soc. demokrata dr. Soukupa „blazinec (norišnica) na kvadrat“. Radi tega sta se že l. 1919. ločila iz stranke Modraček in Hudec, tu iz gole negacije ustanovila novo stranko, ki sta jo zavedla iz osebne mržnje in strasti na nevarne stranpotice.

Obliko soc. dem. stranke v novi državi so izpremenili Slovaki. Na Madjarskem je bilo radi znanih madjarskih razmer le neznatno število pristašev soc. dem. stranke in sicer v Požunu, kjer so izdajali mal tednik „Robotnicke Noviny“ (Delavske novine). Ljudstvo, pomadjarjeno ali nacionalno nezavedno, nekulturno in ubogo, se je nahajalo deloma v madjarskih organizacijah. Požunsko vodstvo soc. dem. stranke se je takoj po prevratu združilo s praškim in je začelo po vsem Slovaškem z energičnim organiziranjem. Ker so bili organizatorji po večini pripadniki leve, ker je bilo ljudstvo po židih in Madjarih zradikalizirano in pa ker so Madjari pošiljali za vlade Kuna, kakor tudi Horthyja na Slovaško nebroj boljševiških agitatorjev in sta bila med ubogim slovaškim ljudstvom glavna socialna činitelja žid in Madjar, so novi pripadniki socializma iz protidržavnih razlogov postajali „trdni komunisti“ in je tedaj s Slovaki soc. demokracija bila na slabšem.

Dolgo je trajalo to čudno stanje, trajna kriza češkoslovaške soc. dem. stranke in popolna onemoglost desnice. Šele jeseni prošlega leta, ko je vsa velika stranka, ki je imela večino v koalicijskem parlamentu in ki je dajala ministrskega predsednika ter večino vlade, ko je ta stranka odkrito izvrševala fantastične načrte sovjetske republike in ko je imela naša republika postati kratko malo kolonija Moskve, je Tusar podal ostavko, soc. demokratski ministri so izstopili iz vlade in šli, da zopet napravijo red v stranki. Oficialno zborovanje ni bilo dovoljeno in se je odgodilo, toda levica, ki je stremela po tem, da dobi vso moč v svoje roke, je hotela zborovanje sama prirediti. Hotela se je tudi polastiti novinarstva, podjetij stranke ter posamezne voditelje, ministre in poslance kar iztlačiti iz stranke, katero so smatrali že za dovolj radikalizirano. Pričakovali so, da se zmagujoče rdeče armade v južni Rusiji obrnejo proti Karpatom in čez Karpate v češkoslovaško republiko.

Tako je nastal znani razkol stranke na desnico in levo, popolnoma enako kakor pri soc. dem. stranki v Nemčiji. Desnica je prav za prav soc. demokratska stranka, leвица konglomerat nemških neodvisnih in komunistov.

Komunisti, leвица, so sredi decembra napravili znani prevratni poizkus, ki je pokazal popolno nezmožnost te stranke ter odpor ljudstva in delavstva proti njej.

*

Narodno-socialna stranka, stranka čeških socialistov, je imela med vojno veliko popularnost radi tega, ker je bila izmed vseh strank od Avstrije najbolj preganjana in so njeni pristaši tvorili kader naših legij za granico. Stranka je nehote pripomogla mnogo k naši samostojnosti. Naravno je, da se je od prvega početka države proglasila za državno stranko, ako bo to država demokracije, malih ljudi. Toda od nekdaj je stranka trpela na tem, da ni imela določnega programa. Njen program je bil, da poišče proti germanskemu marksizmu nov tip slovanskega, češkega socializma. Toda za take ogromne naloge, katere so v Rusiji že davno poskušali izvesti, tudi pri nas ni bilo glave. Bil je sicer tu ostanek stranke prof. Masaryka, realista, ki je sodeloval v najtesnejših stikih z narodnimi socialisti. V stranko je stopilo mnogo novih ljudi iz vrst inteligence, a komisija za program ne pride nikamor naprej.

V stranko so stopili že za vojne anarhisti z dr. Vrbenskim na čelu, ki so razpolagali z dosti močno organizacijo na severu med premogarji. Večina organizacij in njih voditeljev velja za zveste člane stranke, stranka pa teži gledé na novi socialistično-radikalni program bolj na levo in zatira nacionalni šovinizem. Pri tem so seveda med stranko življi, ki imajo bliže k boljševikom kot k nar. socialistom in ima tako tudi nar. soc. stranka svojo levo. Ta kriza ni rešena in čaka na splošno bodočo krizo ali konsolidacijo.

Narodno-socialna stranka, ki ima tudi močno desno krilo, bolj buržoazno ko socialistično, namreč stare narodne socialiste, in ki trpi na nejasnosti programa, pade včasih v prazno demagogijo besed, kar podpirajo gmotni interesi voditeljev.

Za stranko je tragično, da je, ko se je proglasila za državno, pred volitvami v težki gospodarski krizi prevzela polno odgovornost za svoje državno stališče, mirila delavce, a z druge strani operirala z obljubami, katerih ni bilo mogoče izpolniti, končno se je glede demagogije Mladočehov z jezikom in zakonom in drugimi šovinističnimi zahtevami postavila proti Mladočehom in izgubila — popularnost. Soc. demokrati so molčali k brezobzirni sabotaži države, ki jo je izvajala „leвица“ in narodni socialisti so branili državo proti „levici“ sami. Izguba popularnosti se je pokazala katastrofalno pri volitvah, iz katerih je izšla nar. soc. stranka zelo oslABLJENA.

Reči moremo, da je sedaj socialistična fronta radi krize v socialno-demokratski in nejasnosti v nar. soc. stranki zelo omajana in bi volitve ojačile desničarske stranke. Takrat tudi demagogija besed in obljub ne bi nič pomagala, ker ni več navdušenja in zaupanja. To je svarilo za bodočnost, ki se ga, kakor se vidi, zavedajo že na vseh straneh.

Taka je kriza na Češkem, ki jo preživlja socializem vsega sveta. Ne znači doslej še ojačenja kapitala, ki se samo konsolidira in pripravlja na daljše cepljenje ljudskih mas; toda vsako nadaljnje eksperimentiranje ekstremnih elementov bo značilo premoč in zmago starih oblastnikov.

DR. FRANCÉ GORŠIČ:

IZENAČEVANJE ZAKONOV IN JUGOSLOVANSKI PRAVNIKI.

II. ZVEZA JUGOSLOVANSKIH PRAVNIKOV.

Ko gremo preiskovat, kje je ovira, da jugoslovanski pravniki še niso v osrednji organizaciji popolnoma združeni, kakor bi morali biti, opazimo, da pravniki niso rok kar križem držali. Udruženje srbskih pravnikov v Belgradu je že 9. decembra l. 1918. premenilo svoje ime ter se posemal zove „Udruženje pravnika kraljevine Srba, Hrvata in Slovenaca“¹. Od daleč bi se skoraj zdelo, da čaka to „Udruženje“ pobujeno in neučakano, da bi v sé vzprejelo vse Hrvate in Slovence. O popolni združitvi ni govora. Morda je vzrokov več, a poglobitni vzrok je ta, da je „Udruženje“ znanstvena in strokovna zveza. „Pravniško društvo u Zagrebu“ in „Pravnik“ v Ljubljani, ti-le društvi pravnikov v Hrvatih in Slovencih, ki vodita, sta zgolj znanstveni društvi, ne tudi strokovni. Zato prištevata svojim članom do malega vse hrvaške oz. slovenske pravnike, ki imajo več posebnih strokovnih društev, od katerih je pač v prvi vrsti omeniti društva sodnikov. Na strokovnem torišču so se zasnovali prvi stiki preko pokrajinskih mej, toda čim bolj greš proti jugu, tem bolj ti stiki pojemajo. Društvo slovenskih sodnikov je stopilo v stik z „Zajednico hrvatskih sudaca u Zagrebu“, z „Zajednico sudaca za Dalmaciju u Splitu“ in z „Udruženjem sudija Bosne i Hercegovine u Sarajevu“², toda s tovariši v Vojvodini in Črnigori je društvo stika zaman iskalo. Sodniki v nekdanji kraljevini Srbiji tudi še nimajo svoje strokovne organizacije, ampak so člani „Udruženja“, katero je na svoji seji dne 16. maja l. 1919. sklenilo hrvaškim sudcem odgovoriti, „da u Srbiji ne postoji naročito društvo sudija, već da su sudije i sudsko osoblje člani ovog Udruženja, a obećana im i ponudjena saradnja na zajedničkim poslovima struke i prava“³. Dne 27. julija. 1919 je odbor „Udruženja“ čital pisma slovenskih pravnikov iz Ljubljane in hrvaških pravnikov iz Zagreba, ter je bila „vodjena diskusija o tim predmetima i odnosima“⁴. Da pristopajo hrvaški in slovenski pravniki „Udruženju“ kot posamezni člani, moreš sklepati po tem, da ima

¹ Glej Almanah „Udruženja“, 1920, str. 341. Odslej okrajšujem naslov tako, da navajam pod narekovaji „Udruženje“ in „Almanah“.

² Te podatke sem posnel iz Slovenskega Pravnika l. 1920., str. 111. (poročilo tajnika društva slovenskih sodnikov v Ljubljani).

³ „Almanah“, str. 347.

⁴ ib.;

„Udruženje“ 665 članov (za 600 več ko leta 1912.), a od teh je 552 iz Srbije, a 113 jih je iz ostalih novih krajev⁵. Globoko moramo obžalovati, da akcija ni toliko zrela, da bi mogla vsa pravniška znanstvena društva na vsem državnem ozemlju, zlasti pravniški društvi v Zagrebu in Ljubljani, korporativno z vsemi svojimi člani pristopiti „Udruženju“. Videli smo, da sta društvi hrvaških in slovenskih pravnikov iskali stika v Belgradu. Sklep „Udruženja“ z dne 9. decembra 1918. jasno dokazuje, da „Udruženju“ ni nedostajalo dobre volje⁶. Toda koren zla tiči v pravilih „Udruženja“, ki branijo nesrbskim znanstvenim pravniškim društvom, da bi in corpore pristopila. Člen 1. alineja d pravi določa namreč tudi društveni namen „Udruženja“, „da reprezentuje u javnosti pravnički red i da zastupa interese pravništva i pravne struke“⁷. V interesu zedinjevanja jugoslovanskih pravnikov je, da se „Udruženje“ preorganizira v zgolj znanstveno družbo, ki bi lahko takoj in corpore v sé vzprejela vsa pokrajinska znanstvena pravniška društva. Pravnikova pravila v Ljubljani opisujejo društveni namen kratko in preprosto (§ 1.) takole: „Smoter društva je gojiti pravne in državne vede“⁸. Zastopati stanovske interese pravnikov vseh strok, to nalogo naj „Udruženje“ prepusti posebnim organizacijam, katere naj bi kot osrednja udruženja s sedežem v Belgradu ustanovili interesirani krogi: sodije, upravni činovnici i. t. d. Stanovska briga vseh različnih pravniških vej na pestrem državnem ozemlju je za „Udruženje“ prevelika in prezamotana naloga, ker so pravne in stvarne razmere v vsaki pokrajini drugačne. S temi vprašanji se more uspešno baviti le strokovno društvo, čigar poslovanje je omejeno samo na to nalogo. „Udruženje“ vseh teh interesov niti štiti ne more. Zato je treba v prestolici ustanoviti dovolj strokovnih udruženj, katerim se bodo brez dvojbe takoj pripojila vsa istovrstna pokrajinska društva, ker si bodo obetala, da bodo odslej svoje koristi bolj uspešno zasledovala. Stvar bi bila rešena na obe strani. Stanovski interesi pravnikov vseh strok bi bili boljše zavarovani v posebnih strokovnih združbah, a naše „Udruženje“ bi gojilo le še svoj znanstveni namen, ki je v prvih treh točkah §-a 1. v pravilih lepo izražen, „da udruženom snagom i zajedničkim sredstvima prati i pomaže razvitak pravne nauke u opšte i njenu primenu v praktičnom životu, da iztražuje osobine pravnog života u Srba, Hrvata i Slovenaca radi naučnog interesa i radi boljšega i pravilnijeg uredjenja zakonodavstva u kraljevini, da uz pripomoć stručnih znalaca utvrdi pravilnu terminologiju za pravnu nauku i pisane zakone u Srba, Hrvata i Slovenaca po živom narodnom govoru i pravilima narodnog jezika.“⁹ Te svoje dolžnosti bo „Udruženje“ bolje izpolnjevalo, ker bo število njegovih članov veliko, in ker bo s tem vsota članarin toli znatna, da se bo mogel že ob srednji subvenciji države izdajati velik centralni pravniški list, o čigar potrebi izpregovorim še kasneje. Delovanje vseh članov „Udruženja“ bo osredotočeno na idealno svrhu. Ako sodimo po izkustvih držav, ki so manjše od naše, se nam utrja vera, da je v našem celokupnem narodu dovolj duševnih sil, ki nam podelé, kadar bodo složne in združene, dovolj mož, ki bodo narodu pot kazali. (Konec prih.)

⁵ ib., str. 351.

⁶ V „Almanahu“ berem n. pr. na strani 340. odborov sklep z dne 9. decembra 1918, „da stupi u vezu sa ostalim pravničkim udruženjima u Jugoslaviji“. Glej tudi gori to, na kar se nanaša opomba ³!

⁷ ib., str. 354.

⁸ Slov. Pravnik 1. 1914. (XXX.), str. 53.

⁹ „Almanah“, str. 354.

PREGLED.

POLITIKA.

Začasno narodno predstavništvo.

V vsesplošnem kaosu pri nas po zedinjenju Slovencev Hrvatov in Srbov v eno državo seveda ni bilo mogoče misliti na kake volitve, zlasti še zato, ker nismo imeli še niti približno določenih meja. Da se pa ustvari državnemu gospodarstvu vendarle nekako parlamentarno nadzorstvo z legislativno pravico, se je sešlo v Belgradu dne 1. marca 1919 tako zvano „začasno narodno predstavništvo“, katerega je tvorila polovica nekdanje srbske narodne skupščine ter zastopniki ostalih osvobojenih pokrajin, ki so jih delegirale v predstavništvo posamezne obstoječe politične stranke po medsebojnem dogovoru.

Ker ni najti o sestavi tega predstavništva nikjer nobenih, kolikor toliko zanesljivih statističnih podatkov (nima jih niti predsedstvo bivšega predstavništva samo), jih podajamo tu mi. Sestavljena je na podlagi imenika narodnih predstavnikov, zato bo kolikor toliko točna:

Stranke	Začasno narodno predstavništvo									Skupaj
	Srbija	Macedonija	Bosna	Hrvaška	Slovenija	Vojvodina	Dalmacija	Črna gora	Zased. ozemlje	
Radikalna stranka	46	14	6	3	—	9	1	—	—	79
Demokratska zajednica	29	9	27	27	9	5	4	2	4	116
Hrvatski nar. klub	—	—	5	20	—	—	—	—	1	26
Jugoslovanski klub	—	—	—	3	14	—	—	—	—	19
Socialistični klub	—	—	2	3	5	3	—	—	—	13
Črnogorski klub . . .	—	—	—	—	—	—	—	10	—	10
Ribarčeva skupina	6	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Republikanci	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Bunjevci in Šokci	—	—	—	—	—	4	—	—	—	4
Zemljoradnik	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Komunist	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Medakovičeva sk.	—	—	—	4	—	—	—	—	—	4
Neopredeljeni posl.	—	—	—	1	—	—	3	—	—	4
Skupaj .	87	23	40	61	28	21	8	12	7	287

Najmočnejši politični stranki sta bili torej radikalna in demokratska in te dve sta bili, ki sta v vsej, skoro dveletni dobi tekmovali za nadvlado. Okrog obeh so se pa potem zbirale še druge manjše skupine, tako, da sta bila demokratsko-socialistični blok na eni strani ter par-

lamentarna zajednica (radikalci, Narodni klub in Jugoslovanski klub) na drugi strani v stalnem in popolnem ravnotežju, kar je vedno oviralo vsako smotreno in resno parlamentarno delo.

Fran Erjavec.

SOCIALNA POLITIKA.

Mezdni sistem na Ruskem.

Mezdna enakost, to je enaka odmena za enako dolgo dobo dela, bi bila sicer idealno pravična, ker duševno zaostali človek ne more za to, da mora opravljati nižjevrstna dela, ampak pri sedanji razvojni stopnji povprečnega človeka, pri katerem prevladuje še egoizem, je to praktično neizvedljivo. Oni, ki izvršujejo naporno delo v temnih in umazanih prostorih kot n. pr. rudarji, bi se čutili prikrajšani napram onim, ki sede v lepih, čistih pisarnah; profesor z dolgotrajno učno dobo bi smatral za krivično, če bi dobival isto plačo kot dimnikar, ki opravlja navadno, zelo neučeno delo. Našlo bi se tudi zelo malo ljudi, ki bi hoteli prevzeti odgovorna mesta kot predstojniki, ravnatelji in voditelji, če bi imeli iste plače kot podrejeni.

Vse to je ruska vlada upoštevala in sestavila poseben mezdni tarif. Po tem tarifu so razdeljene stroke na 35 kategorij. Prvih 12 velja za ročne delavce, ostale pa za uslužbence in uradnike. Tarif se določi na podlagi posebne tabele, kjer se upoštevajo sledeče okoliščine: trajanje učne dobe, strokovna izobrazba, strokovna zročnost, praksa, kompliciranost dela, točnost proizvajanja, odgovornost, telesni napor, duševni napor, nevarnost dela, neprijetnost dela. Vsak na novo vstopivši delavec se mora podvreči 14 dnevni preizkušnji. Po preteku te dobe ga predlagajo tovariši v primerno kategorijo. Odločilno besedo ima posebna komisija. Vsled nestalnih in še neurejenih razmer se mezde večkrat spremenijo. Razmerje med najnižjo in najvišjo plačo je 1:5 ali pa 1:4. Uslužbenci in uradniki so navezani večinoma le na svojo plačo; tovarniški delavec pa si zviša lahko dohodke z

delom čez čas, kjer se šteje ura za pol-drugo uro, dalje s tem, da napravi v določenem času več kot bi imel napraviti in s premijami. Da se ne vrši to čez mero, je določena maksimalna vsota, katero sme doseči.

Delavci stanujejo navadno v tovarniških hišah. Ako stanuje drugod, se sme zahtevati za najemnino le 10% njegove plače. Delavci dobivajo brezplačno delavno obleko in druge pri delu potrebne stvari. Hrano dobivajo v tovarniških jedilnicah ali pa izven tovarne v posebnih jedilnicah, ki so nastale iz bivših večjih gostilen. Poleg tega dobiva še kruh, živila in druge potrebščine za se in za rodbino na podlagi nakaznic in za uradno določene cene v sovjetskih razpečevalnicah. Cene v nelegalni trgovini so 50 do 300 krat višje. Temu je povod vsesplošno pomanjkanje.

Delavna doba za navadno delo je določena na osem ur. V nekaterih primerih se dela tudi čez osem ur. Za težko delo je določeno šest ur, za nezdravo štiri ure, za uslužbenca in mladino od 16. do 18. leta šest ur na dan. Do 16. leta traja obvezni šolski pouk.

Tarif za odgovorne funkcionarje je višji, ker bi drugače malokdo hotel zasedati take službe. Za te je delavna doba neomejena. V kolikor so literarno delujoči in v kolikor predavajo na šolah si lahko postransko kaj zaslužijo. Tarif se ne tiče specialistov. Za te določuje plačo posebna komisija pri komisariatu dela. Med specialiste štejejo tudi umetnike.

H. P.

GOSPODARSTVO.

Produktivnost poljedelskih enot.

Na zavodu za zemljedelsko upravno vedo češke tehnike v Pragi so se vršila obširna raziskovanja o gospodarskih in socioloških temeljih agrarne reforme, ki so prišla do jako zanimivih izsledkov. Dočim so trdili in še trdijo liberalistični in marsikateri socialistični agrarni teoretiki na podlagi netočnih in nezanesljivih statističnih podatkov, da je srednjezemljiško posestvo, t. j. 5 do 20 ha najbolj racionalno in najbolj produktivno,

je pokazalo omenjeno raziskovanje, da ta nazor ne odgovarja resnici.

Glavni izsledki tega raziskovanja so sledeči: Na 1 ha poljedelske površine je pripadlo delavnih stroškov povprečno 329 čs kron pri velikosti zemljišča 2—5 ha, 221 čs kron pri 5—20 ha, 170 čs kron pri 20—100 ha in 138 čs kron pri velikosti zemljišča nad 100 ha.

Stroški na ročno delo pada torej z rastočo velikostjo zemljedelske enote.

Na 100 čs kron delavnih stroškov pade povprečno 173 čs kron produktivnosti pri obsegu 2—5 ha, 205 čs kron pri 5—20 ha, 206 čs kron pri 20—100 ha in 286 čs kron produktivnosti pri obsegu nad 100 ha.

Produktivnost raste torej z obsežnostjo zemljedelske enote. Na ha poljedelske površine pride

0·57	zemljedelca	pri obsegu	2—5	ha
0·27	"	"	5—20	ha
0·22	"	"	20—100	ha
1·17	"	"	nad 100	ha

Čim večja je torej zemljedelska enota, tem manj delavnih sil se rabi relativno, oziroma tem krajši je delavna doba pri istem relativnem številu zaposlenih.

Relativna produktivnost pripadajoča na posameznega zemljedelskega delavca oziroma uslužbenca znaša

933	čs kron	pri obsegu	2—5	ha
1670	"	"	5—20	ha
1891	"	"	20—100	ha
2400	"	"	nad 100	ha

Relativna produktivnost stopa torej z obsežnostjo zemljedelske enote.

Čisti gospodarski dobiček na 1 ha zemljedelske površine znaša

203	čs kron	pri obsegu	2—5	ha
230	"	"	5—20	ha
246	"	"	20—100	ha
270	"	"	nad 100	ha

Z rastočim obsegom zemljedelske enote raste tudi čisti dobiček.

Iz vseh teh podatkov sledi, da so večje zemljedelske enote bolj racionalne, bolj ekonomične, bolj produktivne kot manjše, da rabijo radi vsestranskega strojnega obratovanja manj človeške energije in da se delo opravi v krajši dobi.

Kje je meja navzgor, to je vprašanje, na katero bo odgovorila zemljedelska znanost bodočnosti.

Da je temu tako, je jasno vsakemu, ki se je pečal z energetičnimi zakoni in strojno tehniko. Centralizacija in industrializacija zemljedelstva pomeni zvišanje produkcije; z zvišanjem produkcije pa se dvigne splošno blagostanje. V interesu splošnega blagostanja torej leži, da se to najvažnejše produktivno sredstvo centralizira in industrializira.

H. Pajer.

LITERATURA.

Dr. K. Ozvald: Logika. Uvod v znanstveno mišljenje.

Novi časi, nove knjige! Vseučilišni profesor dr. K. Ozvald je izdal prvo slovensko „Logiko“ še kot profesor v Gorici leta 1911. Kolikor me ne vara spomin, je nekdo njegovo delo takrat ocenil na kratko kot zgolj „šolsko logiko“ ter je hotel s tem pristavkom v živo zadeti od Kanta sem splošno razširjeno, celo pri sholastikih, mnogoznačno „formalno“ logiko ali dialektiko. Ta proučava namreč formalno resničnost naših misli, to je njih skladnost z logičnimi načeli ali aksiomi brez vsakega ozira na predmet teh misli. Kant opredeljuje ono logiko kot formalno, ki preiskuje oblike naših misli in njih zakonitosti, popolnoma abstrahira pa od predmetov, njihovih določb in medsebojnih razlik. Miselne oblike torej črpa takna logika iz lastnih virov. Formalisti skušajo upravičevati svojo logiko z raznimi razlogi kakor n. pr. z ugledom, ki ga uživa v družbi drugih ved kot njihova podlaga, s splošno priljubljenim očitovanjem sodeb s posebnimi znaki, z apodiktično gotovostjo logičnih načel, z brezpredmetnim izvorom miselnih oblik. Kljub vsem tem nagibom Ozvald enkrat za vselej opušča to tradicionalno formalno logiko ter jo nadomešča s predmetno, izrine formalizem z objektivizmom. In to je njegova prva in glavna zasluga. Kar v predgovoru nam poroča: „Zato sem si za vodilo vzel prepričanje, da so edinole stvari same, to je tisto, kar ti je vsakokrat tako ali tako danega, prava podlaga plodovitemu

mišljenju in ne — umovanje o stvareh.“ Predmetna logika se na ta način tesno druži z noetiko ali spoznavalno teorijo ter je celo težko določiti medsebojne meje. Zato bi predmetno logiko lahko imenovali noetično, če bi si ta priimek že ne bili prilastili oni logičarji, ki sploh med logiko in noetiko ne delajo nobene razlike, to so — idealisti, nasledniki Kanta. Dasi Kant svojo formalno logiko izpopolnjuje s transcendentalno, to je z dandanašnje noetiko več ali manj, vendar med obema ni načelne razlike radi Kantovega spoznavalnoteoretskega stališča. Tudi idealisti si prisvajajo pridevek „predmeten“ za svojo logiko.

Je pa razlika med logiko idealistov in logiko njihovih nasprotnikov — realistov vsled pojmovanja predmeta. Pa tudi vsaka formalna logika, ki se opira na brezpredmetni izvor miselnih oblik, prav lahko zabrede v idealizem. Krepko se je Ozvald ubranil tega idealizma (marburškega, logičnega, novokantovstva) že kar na str. 14, ko loči bistvo kakega predmeta od predmeta samega ter se odločno postavil na stališče realizma s stavkom: „Istinita priroda tam zunaj je pač kaj drugega, ko pa vsebina prirodoslovja po raznih knjigah“, torej ravno nasprotno, kar trdi Kant, da je „razum stvarnik prirode“. Prva izdaja Ozvaldove „Logike“ je imela kar na naslovni strani še usodepolni pristavek „na podlagi Husserl-Pfänderja“, znotraj pa je izrečno podčrtal „pojem je idejno bivajoča tvorina“, kar mu je svoj čas kritika, če se ne motim, štela v zlo. Postavil se je Ozvald takrat na stališče transcendentalizma, kakor ga Geysler nazivlje, oziroma absolutizma (Maier). Spočetka te filozofske struje je iskati v „avstrijski filozofiji“, ki so jo zastopali Bolzano, Brentano, Twardovski, Meinong, Höfler, podobno v Nemčiji predvsem Husserl, Rickert, Lipps, Lask. Ti filozofi so med predmet in mišljenje vrinili transcendentni, nezavisni zmisel, stavek na sebi, objektiv, idealno pomensko enoto, vrednoto i. t. d. Njihov namen je bil s tem smrtno zadeti splošno razširjeni psihologizem. Ozvald v sedANJI izdaji popolnoma opušča stališče transcendentalizma ter z vso resnobo pobija psihologizem,

oziroma ž njim tesno spojen antropologizem že kar na 7. str., oziroma 28., osobito pa na 50. str., kjer pravi, da vsebujejo „logični zakoni temeljne medsebojnosti, trdno zasidrane v bistvu predmeta, docela nezavisne od bitka in organizacije tistega bitja, ki mu pravimo homo sapiens.“ Centralni problem logike je problem resnice in razvidnosti. V prvi izdaji svoje „Logike“ je Ozvald za opredelitev resnice še rabil sholastično definicijo o skladnosti misli s predmetom (adaequatio intellectus et rei), kar je v sedanji izdaji opustil, kjer trdi, da predikat „resničen“ zasluži samo stvarni stan, ne pa sodba. On zamenja tu preprosto istino z resnico. „Gorica leži ob Soči“, je istina, ni resnica; resnica je le trditev, da Gorica leži ob Soči. Ta zamenjava istine z resnico ogroža kontradiktorno nasprotje „resnica — neresnica“. Saj so poleg resničnih spoznav tudi neresnične. Najbrž se je Ozvald tu naslonil na E. Laska, oziroma na M. Schelerja, kakor sam trdi. Sicer Ozvald to sam uvideva ter loči objektivno stran resničnosti na predmetu in pa subjektivno na sodbi, ali takoj pristavlja, da „glavna plat“ je le objektivna. Nato pa sledi definicija resnice: „Resnica je stvarni stan, ki z upravičeno gotovostjo o njem sodiš, da se ima (nima) tako in tako“, ki mi ne ugaja sam na sebi ter tudi ni v skladu s poznejšim stavkom, da je „zmota“ oni odnošaj, ko si s sodbo mišljeni in pa v istini obstojajoči stvarni stan oporekata.“

Da očrtam ves temelj Ozvaldove „Logike“, navajam kar prve besede v „Predgovoru“: „V znamenju življenja se ta knjiga razlikuje od običajnih učbenikov logike.“ Njegova „Logika“ v resnici diha polnost življenja, ker z vso resnobo poudarja pomen „logičnih resnic“, ki niso „mrtva šara“, ker bohotna obilica lepih iz življenja vzetih vzgledov neprisiljeno tolmači logične nauke, ker je bogato opremil nauk o metodi ali stvarno (konkretno po Masaryku) logiko, ki je osobito znanstveniku nujno potrebna, z vsemi modernimi metodami kakor n. pr. s primerjalno, statistično, predvsem pa z bistvo-gledno metodo Husserla. Kdor prebere Ozvaldovo „Lo-

giko“, spozna, da Kantova trditev, da logika ni napravila od Aristotela sem nobenega koraka naprej in tudi ne nazaj, že davno več ne drži. Da se knjiga ni mogla izogniti vsem tiskovnim napakam, je v današnjih časih neizogibno zlo. Logična terminologija na koncu knjige bi njeno vrednost in uporabnost izdatno zvišala. Tako pa romaj „Logika“ v roke vsem onim, ki imajo o logičnem mišljenju napačne in nasprotno pojme! Na eni strani si domišljajo, da študij logike ustvari iz vsakega nezmotljivega misleca, ki se gotovo izogne vsakega „nelogičnega“ ponižanja, na drugi strani pa, da je študij logike neplodno igračkaje ter se pretirano slavi bujna izvirnost fantazije, stvarnice velikih idej. Kdo bi stikal po logičnih „urezah“ v delih mojstrov n. pr. Tolstega, Rousseauja i. t. d.!

Dr. S. Dolar.

Almanah Udruženja pravnika kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Beograd 1920. Cena 12 dinara. — Udruženje pravnikov kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev še nima pravnega lista ter je za leto 1920. izdalo 359 str. obsežajočo zbirko z naslovom „Almanah“ (cena za člane Udruženja je 10 dinarjev). Razen pravil Udruženja na koncu zbirke in razen zgodovinskega orisa Udruženja, katerega je sestavil marljivi odbornik Udruženja in predsednik beograjskega trgoveškega sodišča dr. Dušan M. Subotić, je v tej knjigi devet razprav srbskih pravnikov in ena v latinici natisnjena razprava Slovenca dr. B. Stoparja „O nacionalitetu i političkoj samoupravi“ (naslov razprave v kazalu se glasi „O političkoj centralizaciji i samoupravi“, kar ni isto), predavanje, ki je pri nas nevsakdanje, ker je zasnovano raz družboslovno motrišče, a tudi ni brez samoniklih misli. Ostale razprave so: „Naš valutni problem“ od dr. Milorada Nedeljkovića, „Pravo na naknadu šteta pričinenih ratom“ od Dušana Dimitrijevića, „Konstatovanje i procena šteta ratom pričinenih“ od dr. Aleksandra Mijovića, „Predlog zakona o sredjivanju pravnih odnosa povodom ratova“ od Dobre S. Petkovića z referatom Save M. Šapčanina in dr. Dušana M. Subotića,

„Projekt za reformu inyalidskog zakonodavstva“ od dr. Miodraga Aćimovića, „Unutrašnja kolonizacija u vezi agrarne reforme“ od Milorada Zebića, „Crkva i država“ od Dragutina Dimitrijevića, „Crkveni problemi pred novim ustavom“ od dr. Radoyana Kazimirovića ter „Misli o ustavu i politici“ od prej rečenega dr. Dušana Subotića, ki je tudi Almanahov urednik. Nobena teh razprav ni, da ne bi nudila zlasti Slovencu nekaj novega in zajemljivega. Ob branju dr. Subotičeve ravnokar omenjene razprave, najbolj obširne v vsej zbirki, so se mi vrivale misli, katerih morda ni mogoče izreči brez zamere, katere pa naj, ker gre za sila važno stvar, vendar izrečem sine ira et studio, zlasti pa brez vsake osebne osti proti pisatelju, ki je med brati Srbi zelo spoštovan. Njegova razprava ima dva dela. V prvem delu, ki mu je naslov „O ustavu za kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca“, najdeš aktualne in jedrnate pregledne o angleški, belgijski, francoski, švicarski, severoamerikanski, srbski, črnogorski in avstroogrski ustavnosti, dalje o avstrijskem, ogrskem, hrvaškem in bosensko-hercegovskem položaju, pa o krfski deklaraciji, ženevskem sporazumu, regentovi proklamaciji, skratka o vrlo zajemljivih rečeh, toda čednemu razmotrovanju se čim dalj tem bolj pridružuje neko neznanstveniško brnenje zmerom glasnejših glasov, ki se pred strmečim bravcem zgoste v preglasno polemiko proti pokretu pokrajinske avtonomije. Drugi del razprave ima naslov „Politični članci o nacionalnom ujedinjenju“. V tem delu je dr. Subotić ponatisnil devet člankov, ki jih je bil objavil v političnem časniku „Samouprava“, polemični članek „Šta hoće Srbija?“ ter nekatere napade hrvaških političnih listov Hrvata, Jugoslavije in Novega Vrijemena, proti katerim temperamentno polemizira, oziroma ki o njih priobčuje že v Samoupravi objavljeno polemiko. — To je kar gotovo, da objemlje moderno pravoslovje tudi družboslovno vedo, ki ji je ime politika. Ne samo politični teoriji je treba priznati mesto v pravni sociologiji, marveč tudi iz občnega družboslovja poteklim razodetjem, katerih so zmožni veliki duhovi,

ki odkrivajo gonilne sile tega, kar se godi okoli nas — to sta dobro znala Skerlić in Krek —, toda tisti neposvečeni ceneni politiki, ki je za boga ne blagrujemo, ampak jo zaradi dveletnih najbednejših izkustev v dno pekla preklinjamo, tej politični obrti naj ne bo nikdar nobenega mesta v svetem hramu znanosti. Udruženju se bo treba povzpeti na izključno znanstveno stališče, treba mu bo pa tudi razviti tolikšno organizatorno silo, da vendar že enkrat oklene vsa znanstvena pravniška društva, ki obstoje v pokrajinah. Svoje misli o organizaciji jugoslovanskih pravnikov, zlasti o njenem zvanju pri izenačevanju zakonov, obrazložim v posebnih člankih, kjer se ne namerjam baviti s slaboglasjem znanstva pa politike. Radi te-le kakefonije se Almanah kaj skladno poda naši občni bilanci. Boginja kaosa nas tolče s slepoto, da se gremo društvo, mesto da bi se šli tisto, kar je tako svetlo pred nami. Za močno domovino vnete gorečnike obhaja zona, ker si mislijo razmah velike dobe, ki je napočila, vsaj takšen, da boš čutil krv plati, kadar položiš roko na samo srce. Kje je osrednji pravni list, kje je falanga pravnikov, kje je organizirano sodelovanje, kje je spoznanje nalog, ki gredo pravnikom za najmanj 50 let, kje je — zavest, da je treba raz sebe vreči vse do gole znanstvenosti? Plehka politika in plitva njena polemika oskrunjata. Te profanacije nas izbavi in osvobodi znanost. Zakon je tudi tak, da preslab magnet odbije, kadar mu prestanek odseka moč. Kako umagnetimo velike akumulatorje za večnost, kakršnih je treba domovini? **France Goršič.**

K. Pannier: Die Verfassung des Deutschen Reiches vom 11. August 1919. Leipzig, 1920. Druck und Verlag von Ph. Reclam jun. Reclams Universal-Bibliothek Nr. 6051. Seiten 74. — V znani, priročni Reclamovi „Universal-Bibliothek“ je izšlo pred kratkim popolno besedilo nemške ustave z dne 11. avgusta 1919, koji je pridejano še popolno in izčrpno stvarno kazalo. Ker se vrši pri nas baš te dni najljutejša borba za bodočo ustavo naše mlade države, bo gotovo umestno, če opozorimo ob tej

prilike na zgoraj navedeno delce, ki pove, kako ustavo ima moderna, demokratična in republikanska Nemčija, saj bi lahko služila tudi nam ta ustava za zgled, ker je zgrajena na najmodernejših temeljih in načelih. Zlasti lepo je rešen problem avtonomije dežel in centralizma in morda bi ne bila napačna ta formula tudi za Jugoslavijo, saj je več kot jasno, da ne smemo zaiti ne v en, ne v drugi ekstrem, ki bi imel pogubonosne posledice za mlado državo.

F. E.

Nove knjige. V zadnjih mesecih so izšle naslednje nove knjige:

Corović Vladimir: *Rasa in vera v srbski prošlosti.* Zbirka političnih, gospodarskih in socialnih spisov; VIII. zvezek. V Ljubljani, 1921. Založila Tiskovna zadruga. 29 str. Cena 16 K.

Pannier K.: *Die Verfassung des Deutschen Reiches vom 11. August 1919.* Leipzig 1920. Druck und Verlag von Ph. Reclam jun. (Reclams Univ.-Bibliothek, Nr. 6051). 74 Seiten.

Pavčič J.: *Našim malčkom.* Zbirka najpriljubljenejših slovenskih šolskih pesmic. V Ljubljani, 1920. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 40 str.

Pugelj Milan: *Naša leta.* V Ljubljani, 1920. 185 str. Samozaložba. Cena broš. 28 K, vez. 36 K.

Rojec Fr.: *Tončkove sanje na Miklavžev večer.* Mladinska igra s petjem v treh dejanjih. Vpodobila J. Erbežnik in Fr. Rojec. V Ljubljani, 1920. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 125 str. Cena 20 K.

Rutar, dr. Ig.: *Zbirka vojaških zakonov bivše kraljevine Srbije, ki veljajo začasno za vse pokrajine kraljestva Srbob, Hrvatov in Slovencev.* V Ljubljani, 1921. Založila Tiskovna zadruga. 106 str. Cena 36 K.

Stare Josip: *Lisjakova hči.* Povest. V Ljubljani, 1920. Izdala „Zveza kulturnih društev“. Založila Tiskovna zadruga. Prosveti in zabavi, 2 zvez. 130 str. Cena 16 K.

Statističká příručka republiky Československé, I. Sestavil Státní úřad statistický. V Praze, 1920. 106 str. 25 Kč.

Trnoljčica. Umetniške knjige s slikami. Založila Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg v Ljubljani. Cena 32 K.

Wilde Oskar: *Pravljice.* Poslovenil M. J. V Ljubljani, 1921. Založila Slov. Socialna Matica. 162 str. Cena vez. 50 K.

REVIFE.

Gospodarski vestnik.¹ Revija za narodno gospodarstvo, socialno politiko in sorodne stroke. Glasilo „Zadružne zveze“ v Ljubljani. Letnik XXI. (1920), št. 7—12. — V drugi polovici vplanskega letnika te lepe gospodarske revije nadaljuje dr. A. Gosar svoje „Pragmatične misli“, kjer zanimivo in obširno razpravlja o vseh panogah in oblikah gospodarstva, tako o pomenu gospodarstva, o družabnem gospodarstvu, o prednostih narodnega gospodarstva, o sedanjem „narodnem“ gospodarstvu, o resničnem narodnem gospodarstvu, o trgovini, o zasebnem gospodarstvu, o zasebni lasti, prostosti v izbiri dela in konsumu, o socialnem problemu in socialnih reformah, o maksimalnih premoženjskih mejah, o omejitvi zasebne lastnine, o zemljiški in kapitalni renti, o naravnih produktih in o dohodkih mrtvega kapitala. Članek je prepričevalna kritika sedanjega kapitalističnega gospodarskega in družabnega reda, ki kaže ob enem na konkretne smernice za bodoči razvoj. — Zelo lep prispevek k zgodovini našega narodnega gospodarstva je obširna in temeljita „Zgodovina Prve žebeljarske in železoobrtne zadruge v Kropi“. — Izmed ostale vsebine naj omenimo dr. A. K-ov članek „Zadruge in obrtni red“, potem „Drugi jugoslov. zadružni kongres“, „Pokret zadružništva“ in „Nove davke“. — „Razno“ prinaša drobna gospodarska in zadružna poročila.

F. E.

Misao. Književno-politični časopis. Uredjuju: V. Živojinovič i S. Pandurovič. Knjiga treća i četvrta (Sv. 13—24.). Beograd 1. jul.—15. dec. 1920. — Poleg „Književnega Glasnika“ je „Misao“ najlepša srbska revija, ki ima tudi to prednost, da precej vestno in intenzivno spremlja in beleži kulturne dogodke ostalih dveh jugoslovanskih plemen. So-

¹ Glej „Naše Zapiske“, XII., str. 163.

delujejo pri njej najboljši srbski književniki. V beletrističnem delu so sodelovali pri zadnjih dveh knjigah (druga polovica l. 1920.) naslednji pisatelji in pesniki: J. Andrić, V. Bulunčić, M. Crnjanski, A. Cetineo, T. Čukić, M. Damjanović, R. Dimitrijević, J. Hrvačanin, M. Jovanović, M. Jovanović, V. Janković, V. Kulunčić, D. Maksimović, M. Mironov, V. Massuka, Z. Milačić, Ž. Miličević, R. Mladenović, N. Mitrović, Danica Marković, S. Miličić, R. Nikolić, N. Nikolić, Ž. Negovanović, T. Manojlović, V. Nemir, S. Pandurović, St. Krakov, D. Radović, N. Trajković, G. Tartalja, B. Stojanović, S. Štefanović, V. Stanimirović, A. Ujević, Ž. Vukadinović, D. Vasić, M. V. Vulović, D. Vasiljević in D. Živković. Poleg tega je prinesla revija tudi prevod dveh črtic našega Ivana Cankarja ter po en prevod Čehova, Leopardija, Sienkiewicza in Heineja. Izmed razprav bi bilo omeniti:

M. Grol: Republikanska demokratija; — V. Rakić: Obrazovanje volje; — M. Ilić: Buduća ustavotvorna skupstina; — K. Stojanović: Rat i pogres; — N. Divac: Uzroci izumiranja Jela; — R. Mladenović: Dramatizovanje Dostojevskog; — M. Todorović: Naša trgovinska politika; — P. Grisogono: Nastajanje jugoslovenskog naroda; Tasić: O modernog literaturi; — A. Jelačić: Ukrajinski problem; — N. Popović: Intelekt i volja; — V. Živojinović: Umetnost i raznanje; — M. Čurić: Ekumenske kontemplacije; — Tasić: Teorija i praksa; — S. Pandurović: Pred konstituantom ter K. Stojanović: Komunizam. Zelo bogat listek je razdeljen v politički, ekonomski, prosvetni, umetnički, pozorišni, književni, muzički, socialni, vojni, socialno-pedagoški, pravni, društveni in naučni pregled. Končno obsega vsaka številka še ocene, beležke in nove knjige. —ee.

Slovenski javnosti.

Glede izjave slovenskih kulturnih delavcev ugotavljamo sledeče:

I. Inicijativo je dalo uredništvo „Naših Zapiskov“ v smislu svojega programa, ki smo ga priobčili v uvodniku „Kaj in kako“ laniškega leta.

II. Izjava more biti po svoji stilizaciji načelen izraz podpisanih „deklarantov“ in je bila priobčena v 2. št. tekočega letnika po soglasnem sklepu vsega uredništva.

III. Na vsaki poli, ki se je dajala v podpis, je bilo izrečno označeno, da se izjava neizpremenjena priobči v „Naših Zapiskih“. Pozneje so se iniciatorji razgovarjali z nekaterimi „deklaranti“ o tem, ali bi ne kazalo, da se skliče sestanek, ne zato, da bi izpreminjal bistvo izjave, ampak zato, da bi ga konkretiziral, a ta misel se je opustila iz tega razloga, ker niso podpisani kulturni delavci praktični politiki, ki bi delali ustavne načrte, marveč je bil njih namen le ta, da se izreko načelno v vprašanju ustave in prepuščajo konkretiziranje poklicanim faktorjem. Ker se izreka izjava za eno državo z eno suvereno oblastjo na zunaj in znotraj ter na drugi strani za avtonomijo, zagovarja s tem kompromis med centralizmom in federalizmom, po katerem naj deli država svojo eksekutivno in legislativno oblast s

posameznimi edinicami v okvirju svoje suverenosti. Taka ustava omogočuje v danih razmerah politično sodelovanje in odgovornost večini vseh treh plemen.

IV. Ako imamo kaka politična načela, potem jih zagovarjamo ne glede na strankarske simpatije in antipatije; zakaj stranke prihajajo in odhajajo, a narod in država ostajata. Prej so slovenstvo predstavljale tri politične stranke, danes pa jih nastopa šestero: ene so glede ustave centralistične, a druge so avtonomistične. To je sedaj politično vprašanje, ki je treba dati nanj jasen odgovor, kakor je bilo svoj čas glede majniške deklaracije. Takrat smo se v „Demokraciji“ postavili brez pridržka za Jugoslavijo, a sedaj se izrekamo v „Naših Zapiskih“ brez pridržka za avtonomijo. Takrat se nismo brigali, kateri stranki je to všeč ali ne, tudi danes ne vprašujemo, kateri stranki v trenutku morebiti to koristi ali škoduje. Naše politično prepričanje je, da ustreza narodu in državi.

Končno še opazko, da je avtonomist n. pr. Srb Protić, da je bil avtonomist duševni vodja bivše hrvaško-srbske koalicije Hrvat Supilo in da je bil avtonomist Slovenec Vošnjak, ko je kot profesor državnega prava podal v ustavni komisiji svoj poseben načrt, v katerem odkazuje pokrajinskim skupščinam in odborom pokrajinske finance, pridobitne panoge, socialno politiko in prosveto. (Ako in koliko je poslanec Vošnjak izpremenil nazore profesorja Vošnjaka, to je poglavje zase.)

Slovenska javnost iz tega lahko posname, da morejo biti avtonomisti — kakor seveda tudi centralisti — ljudje, ki so si morebiti sicer in v podrobnostih različnega mnenja. In za to gre . . .

V Ljubljani, dne 15. marca 1921.

Uredništvo „Naših Zapiskov“.

GLOSE.

Popravljamo!

Telefon zvoní. — „Halo! Tukaj „Platnice Naših Zapiskov“. — „Tu poverjenišvo za socialno skrbstvo. Energično protestiramo, da ste nas v glosi „Deželna vlada za Slovenijo v letu 1921.“ zamolčali . . .“ — „Oprostite, kaj ste še na svetu?“ — „Seveda smo!“ — „Kaj pa počenjate?“ — „Pre-skrbujemo . . .“

Dialog z ulice.

A: „To mi ne gre v glavo, da niso Žolgerja imenovali za deželnega predsednika v Sloveniji. On je bil v Avstriji celó minister radi svojih velikih upravnih zmožnosti. Kot nepristranski človek bi bil najbrže zelo objektivni uradnik.“

B: „Pamet, fanté! Ali smo zato v vladi, da bi bili nepristranski in objektivni v državni upravi? Ne bodi sentimentalni!“

A: „Torej politična vlada?“

B: „Seveda! Samo ne govori takó glasno. Reci: Uradniška vlada!“

A: „Aha! Vidiš, tako globoko pa res nisem mislil! Dobro smo jo pogruntali!“

O vzgoji.

— Povej, profesor, ali so učni uspehi v šolah res tako za nič, kakor kriče časniki?

= Najbrže bo res. Na mojem zavodu so za nič!

— Na kakšnih principih pa sloni sedaj naša pedagogika?

= Na „Jungestrajhovskih!“

— Aha, sedaj šele razumem ogorčenje „Slov. Naroda“ z dne 23. II. 1921.

Po seji verifikacijskega odbora konstituante.

Žurnalíst: Pardon, gospod poslanec! Upam, da Vam bom mogel kmalu čestitati kot ministru! Toda povejte mi, kdaj se bosta verificirala sporna štajerska mandata?

Poslanec: O servus, prijatelj! Nikoli!

Žurnalíst: Kako da ne?

Poslanec: Nekaj aktov manjka!

Žurnalíst: V Mariboru imajo gotovo vse!

Poslanec: So že vse poslali sem doli v Belgrad . . .

Žurnalíst: No, in?

Poslanec: Manjka — zares!

Žurnalíst: Kaj jih je kdo ukradel?

Poslanec: (tiho, zaupno) Jaz!

Žurnalíst: A tako! Torej jih imate Vi?

Poslanec: Ne, jaz jih tudi nimam!

Žurnalíst: Zagonetno! Kaj? Ali hočem kaj poročati o tem?

Poslanec: Jaz trdim, da so jih ukradli klerikalci! Gotovo so jih. Če jih ti niso, so jih pa komunisti. Prosim, sporočajte, da so jih klerikalci!

Omladina

priporoča naslednje nove publikacije:

Debeljak Anton:	broš.	vez.
Moderna francoska lirika . . .	24 K	30 K
Mark Twain:		
Mali klatež Tom Sawyer . . .	26 K	32 K
Dr. J. Prijatelj:		
Aškerčeva Čitanka	14 K	20 K
Petronij-Glonar:		
Pojedina pri Tvimalhijonu . .	9 K	12 K
Župančič Oton:		
Mlada Pota	12 K	18 K
Župančič Oton:		
Sto Ugank	—	3 K
Levstik Vlad.:		
Zapiski Tine Gramontove . .	7 K	13 K
Albrecht Fran.:		
Mysteria Dolorosa	5 K	11 K
Flaubert-Župančič:		
Tri povesti	7 K	13 K
Chesterton-Župančič:		
Četrtek. Fantast. roman	7 K	13 K
Dr. J. A. Glonar:		
Naš jezik	3 K	6 K
Brezigar M.:		
Osnutek slovenskega narodnega gospodarstva	—	6 K
Spominu Ivana Cankarja	—	2 K
Dr. Nachtigall:		
Južnosl. ital. sporno vprašanje —	—	1 K

Navedene cene veljajo samo pri direktni naročitvi pri „Omladini“, Ljubljana, predal 87.

Slovenska Socialna Matica

priporoča naslednje publikacije:

1. Dr. Bauer-Uratnik: POT K SOCIALIZMU, cena 2 K.
2. Štebi Alojzija: DEMORATIZEM IN ŽENSTVO, cena 1 K.
3. Bezruč-Albrecht: ŠLEZKE PESMI, cena vezani knjigi 10 K.
4. * * *: POGLED V NOVI SVET, cena 1 K.
5. DEMOKRACIJA, I. letnik (nepopolni), cena 10 K.
6. DEMOKRACIJA, II. letnik (ves letnik), cena 15 K.
7. NAŠI ZAPISKI, XII. letnik (1920), cena 50 K.
8. NAŠI ZAPISKI, XII. letnik, posamezna št. 5 K.

Omenjene publikacije je dobiti po knjigarnah ali se pa naročaja neposredno pri „Slovenski Socialni Matici“ v Ljubljani, poštni predal št. 91.

Izšle so:

Knjižna novost!

Oskar Wilde:

Pravljice

Poslovenil M. J.

Cena elegantno vezani knjigi 50 K.

Ker je naklada izredno majhna, opozarjamo vse ljubitelje lepe knjige, da jo naroče takoj po povzetju, oziroma naj pošljejo denar naprej. Naroča se le pri „Slovenski Socialni Matici“, Ljubljana, poštni predal 91.

